

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 81'373.21(234.323.61-15)
656.085.2(234.323.61-15)

Prejeto: 25. 7. 2016

Matjaž Geršičasist. dr., Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Gosposka ulica 13, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: matjaz.gersic@zrc-sazu.si**Matija Zorn**doc. dr., Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Gosposka ulica 13, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: matija.zorn@zrc-sazu.si

Odsev naravnih nesreč v zemljepisnih imenih – nekaj primerov iz Zahodnih Karavank in zahodnih Kamniško-Savinjskih Alp

IZVLEČEK

Zemljepisna imena so lastna imena naselbin, delov Zemljinega površja in objektov na njem. Njihova lastnost je, da nedvoumno identificirajo in individualizirajo poimenovani objekt. So del nesnovne kulturne dediščine, ki jo skupnosti, skupine in tudi posamezniki, preneseno iz roda v rod, nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino. V zadnjih letih so postala pomemben okoljski indikator za spremljanje različnih okoljskih procesov, tudi naravnih nevarnosti in nesreč. V članku se osredotočamo na ledinska imena na območju Zahodnih Karavank in zahodnih Kamniško-Savinjskih Alp, kjer smo na podlagi petih kartografskih virov od konca 18. stoletja do danes ugotavljali poimenovalno motivacijo ledinskih imen za naravne nevarnosti in nesreče.

KLJUČNE BESEDE

Karavanke, Kamniško-Savinjske Alpe, naravne nesreče, zemljepisna imena, ledinska imena, okoljska zgodovina

ABSTRACT

NATURAL DISASTERS REFLECTED IN GEOGRAPHICAL NAMES – A FEW EXAMPLES FROM THE WESTERN KARAVANKE MOUNTAINS AND WESTERN KAMNIK-SAVINJA ALPS

Geographical names are the proper names of settlements, parts of the Earth's surface and objects on it. Their characteristic is to uniquely identify and individualise the named object. They are part of intangible cultural heritage, which communities, groups as well as individuals pass on from one generation to another and perpetually reproduce in response to their environment, nature and history. In the recent years they have become an important environmental indicator to monitor various environmental processes, including natural hazards and disasters. This paper focuses on choronyms in the area of Western Karavanke Mountains and western Kamnik-Savinja Alps (N to NW Slovenia). On the basis of five cartographic sources from the end of the 18th century until today we examined choronyms, the creation of which was motivated by natural hazards and disasters.

KEY WORDS

Karavanke Mountains, Kamnik-Savinja Alps, natural hazards, geographical names, choronyms, environmental history

Uvod

Z izrazom **naravne nesreče** označujemo naravne pojave in procese v pokrajini, ki tako močno prizadejejo družbo, da ji povzročijo žrtve ali škodo.¹ Tovrstni pojavi in procesi so ponekod redki, drugje pa so lahko tako pogosti, da so značilen element pokrajine – »*ponekod so 'stalnica', drugje pa 'spremenljivka'*«. ² Prvo še posebej velja za reliefno razgiban vzpeti svet, v katerem so pogoste hudourniške poplave, drobirski tokovi, zemeljski in snežni plazovi ter skalni podori. Njihova stalnost se zrcali tudi v »*kolektivnem spominu*«³ tamkajšnjih prebivalcev, med drugim skozi zemljepisna imena. **Zemljepisno ime** je »*lastno ime naselbin, delov Zemljinega površja in objektov na njem ...*«. ⁴ Njegova lastnost je, da nedvoumno identificira in individualizira poimenovani objekt. »... *Kaže ... pokrajinske elemente, ki so ohranili posebne značilnosti v daljšem obdobju ...*«. ⁵ in je pomemben del »*spominske pokrajine*«, ⁶ saj se v njem »... *zrcali zgodovina prostora ...*«. ⁷ Britanska arheologinja Jacquetta Hawkes je zapisala, da so zemljepisna imena med »... *stvarmi, ki človeka najbolj intimno povezujejo z njegovim območjem ...*«. Britanska imenoslovka Margaret Gelling pa dodaja, da so »... *kažipot v preteklost ... , saj vodijo raziskovalce pri rekonstrukcijah pozabljenih ... pokrajin ...*«. ⁸

V zadnjih letih so raziskave zemljepisnih imen postale uveljavljene v okoljski literaturi. ⁹ Več študij jih izpostavlja kot okoljske indikatorje, na primer v povezavi s okoljskimi spremembami, ¹⁰ podnebnimi spremembami ¹¹ ali spremembami rabe tal. ¹² Na Novi Zelandiji so pri preučevanju zemljepisnih imen Maorov ugotovili, da številna kažejo na naravne nevarnosti. To znanje danes med drugim uporabljajo pri prostorskem načrtovanju. ¹³

Zemljepisna imena delimo na naselbinska in nenaselbinska. Naselbinska nadalje delimo na imena naselij oziroma mest, vasi in zaselkov, nenaselbinska pa na petintrideset različnih kategorij, med drugim tudi imena ledin (ledinska imena), ki jih podrobneje obravnavamo v nadaljevanju. ¹⁴

Človek je s svojimi dejavnostmi ustvaril kulturno pokrajino. Glavni preoblikovalec naravne pokrajine je bilo v preteklosti kmetijstvo. Zaradi različne primernosti tal za obdelavo je bil vaški prostor s poljsko razdelitvijo razdeljen na več delov, poimenovanih z lastnimi (ledinskimi) imeni, ¹⁵ ki označujejo temeljne značilnosti vaškega zemljišča. Ledinsko ime poimenuje del Zemljinega površja za gojenje kulturnih rastlin, pridelovanje krme, pašo živine in rast gozda (polje, njiva, sadovnjak, vinograd, oljčnik, hmeljišče, travnik, senožet, pašnik, planinski pašnik, planina, gozd, gozdna plantaža), vode, vzpetine, poti in njihove dele ter orientacijske točke. ¹⁶ Pri razvrščanju v skupine zemljepisnih imen po prvotnih pomenih podstav jih uvrščamo med tista, ki »... *označujejo neko naravno danost ...*«. ¹⁷ Kot kartografski element jih najdemo že na jožefinskem vojaškem zemljevidu s konca 18. stoletja, ¹⁸ pozneje pa tudi v franciscejskem katastru iz prve polovice 19. stoletja. ¹⁹ Nekatera, predvsem tista neslovanskega izvora, so lahko zelo stara in kažejo na večtisočletno rabo prostora. ²⁰ Na Južnem Tirolskem so ugotovili, da večina ledinskih imen v gorskem svetu izvira iz visokega srednjega veka oziroma iz poznejših obdobj, kar je povezano s stalno poselitvijo; imena zrcalijo »... *pokrajinske in kmetijske pogoje ...*«. ²¹

Razdelitev vaškega prostora na ledinske enote izhaja iz trajnih kolektivnih predstav o naravni delitvi prostora. Meje med posameznimi ledinskimi enotami pogosto potekajo po naravnih ločnicah, kot so vznožja, vrhovi in grebeni ter vodotoki. V ledinskih enotah so izražene temeljne značilnosti naravnega prostora in človekovi posegi. V sodobnosti nekatera ledinska imena ne zrcalijo več značilnosti, po katerih so bila poimenovana, a so se kljub temu ohranila. ²² Zaradi značilnosti nastanka in izvora so ledinska imena pomembna ne le za imenoslovje, pač pa tudi za zgodovinske, geografske in sorodne prostorske raziskave, saj so del nesnovne kulturne dediščine, ki jo lokalni prebivalci, »... *preneseno iz roda v rod, nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravno in zgodovino ...*«. ²³

Naravne nesreče, kot piše Ortner, ²⁴ sicer niso najpogostejši izvor za zemljepisna imena v Alpah (slika 1), a gotovo takšna zemljepisna imena sodijo med zelo stara. »*So priče ... boja prebivalcev Alp z naravnimi ujami ...*«. ²⁵ Da bi določen pojav prišel v kolektivni spomin, je pomembna njegova jakost in

¹ Zorn in Komac, *Naravne nesreče*, str. 16.

² »... *Spremembe v pokrajini zaradi naravnih nesreč so lahko tako velike, da so naravne nesreče njena poglobljena značilnost. ... V Sloveniji poznamo naslednje tipe takšnih pokrajin: poplavna pokrajina ..., podorna pokrajina ..., usadna pokrajina oziroma plazovna pokrajina ..., tudi plazovita pokrajina ...*«; Komac, Zorn in Pavšek, *Naravne nesreče*, str. 12.

³ Ortner, *Naturgefahren*, str. 73.

⁴ Kladnik, Lovrenčak in Orožen Adamič, *Geografski*, str. 439.

⁵ Sweeney, Jurek in Bednar, *Using place names*, str. 1007.

⁶ Ang, *memoryscape*; Henshaw, *Pausing*, str. 52.

⁷ Klinar in Geršič, *Hišna*, str. 286.

⁸ Kintisch, *The science*.

⁹ Sweeney, Jurek in Bednar, *Using place names*, str. 1008.

¹⁰ Henshaw, *Pausing*, str. 52.

¹¹ Sousa in dr., *Wetland*, str. 525, 544.

¹² Sousa in García-Murillo, *Can place names*, str. 391; Sweeney, Jurek in Bednar, *Using place names*, str. 1007.

¹³ King, Goff in Skipper, *Māori*, str. 59–60.

¹⁴ Furlan, Gložančev in Šivic-Dular, *Pravopisno*, str. 24–25.

¹⁵ Penko, *Kaj nam*.

¹⁶ Klinar in dr., *Metode zbiranja*, str. 13.

¹⁷ Snoj, *Etimološki*, str. 14.

¹⁸ Zorn, *Jožefinski*.

¹⁹ Kladnik, *Leksikon*, str. 62.

²⁰ Prim. Ortner in dr., *Die Landschaft*, str. 50.

²¹ Prav tam.

²² Penko, *Kaj nam*.

²³ Konvencija, 2. člen, 1. alineja.

²⁴ Ortner, *Naturgefahren*, str. 73.

²⁵ Prav tam.

Slika 1: Skalni podori pod Dobračem v Ziljski dolini, »ohranjeni« v nemškem imenu naselja Rogaje.²⁶ Poleg naselbinskih imen Oberschütt/Rogaje in Unterschütt/Zabuče se celotno območje pod južnim vznožjem Dobrača imenuje Schütt/Podrtje,²⁷ pri čemer tudi slovensko nenaselbinsko ime spominja na skalne podore (fotograf: Matija Zorn).

pogostost. »V preteklosti je skoraj vsak naravni pojav, ki ... se je razlikoval od svojega okolja, dobil ime ...«.²⁸

»... Spomin na naravne nesreče se za določen čas ohrani v družbeni sferi, torej kot družbenogeografski spomin. ... Krivulja spominjanja upada po eksponentni stopnji: tudi intenzivnih in obsežnih naravnih procesov se čez 10 let spominja polovica prebivalcev, čez 40 let pa le še desetina ...«.²⁹ Z naravnimi nesrečami je povezan še en vidik kolektivnega spomina, to so prilagoditve naravnim danostim, ki se kažejo na primer v rabi tal, poselitvi in poteku prometnic na varnejših območjih ter načinu gradnje.³⁰

Kadar je govora o ledinskih imenih in naravnih nesrečah, imamo v mislih predvsem ujme, ki so točkovnega značaja. To pomeni, da so omejene na ožje območje. K takšnim nesrečam na obravnavanem območju prištevamo skalne podore, zemeljske in snežne plazove, požare ter vetrolome. Naravne nesreče, kot so na primer poplave ali potresi in so širšega zna-

čaja, pogosto poimenujejo z občnimi in ne zemljepisnimi imeni.

»Spomin« na naravne nesreče se bolj ali manj dobro ohrani tudi v naravi. Sledovi nekaterih procesov, kot so skalni podori ali večji zemeljski plazovi (na primer skalni podori z Dobrača,³¹ skalni podor z Velikega vrha na Košuti (slika 2),³² zemeljski plaz pri Selu v Vipavski dolini),³³ so v pokrajini očitnejši in se ohranijo dalj časa kot sledovi drugih procesov, kot so na primer poplave. V slovenskih Alpah je bil zadnji višek bolj intenzivnega tovrstnega dogajanja ob otoplitvi podnebja konec pleistocena, ko so se v doline sprostile ogromne količine kamninskega gradiva, ki ga je dotlej vklepal led. Pozneje so bili procesi bolj intenzivni ob manjših spremembah podnebja. Ne smemo pa pozabiti tudi na bolj epizodne pojave, zlasti potrese, ki lahko sprožijo številne skalne podore in zemeljske plazove.³⁴

Pomen zemljepisnih imen pri preučevanju naravnih nesreč in izdelavi zemljevidov nevarnosti, predvsem za snežne plazove, je izpostavil Pavšek.³⁵ Ugotavlja, da so plazovi pogosto poimenovani z besednimi zvezami, v katerih je prisotna »beseda plaz, plazi ali plazovi (plazovje)«, bodisi samostojno bodisi z levim ali desnim pridevniškim pojasnilom. Pavšek³⁶ opozarja tudi na imena, ki vsebujejo besede *plazič*, *omel* in *osip*, ter povzema Badjuro,³⁷ ki omenja izraza *grundnek* in *gruntnik*, povzeta iz nemškega jezika, ter

Slika 2: Odlomni rob zgodovinskega podora na Velikem vrhu v Karavankah, ki naj bi v poznem srednjem veku domnevno zasul prvotno naselbino Tržiča.³⁸ Nanj danes spominjata naselbinsko ime Plaz v Podljubelju ter ledinsko ime Birški plaz pod ostenjem (fotograf: Matija Zorn).

²⁶ Nemška beseda *Schütt* pomeni grušč oziroma drobir in »... kaže na to, da je bilo celotno območje na južnem vznožju Dobrača nekoč melišče«. Poleg tega dajeta imeni *Alte Schütt* (Staro Podrtje) in *Neue Schütt* (Novo Podrtje) vpogled v starost odloženega gradiva (Pichorner, Kulturraum, str. 48), saj so bili na območju zgodovinski podori (ob beljaškem potresu 1348) in obsežnejši starejši prazgodovinski podori (Zorn, Podori). Na območju najdemo še druga sorodna ledinska imena, na primer *Steinernes Meer* (»Kamnito morje«), ki »govori« o velikih količinah odloženega drobirja, in odlomna stena *Rote Wand* (»Rdeča stena«), katere rdečkast videz je posledica vedno novih skalnih odlomov. V ledinskem imenu se odraža tudi jezero, ki je nastalo za podornim gradivom, ki je ob beljaškem potresu zajezilo reko Ziljo – *Seewiese* (»travniško jezero«) (Pichorner, Kulturraum, str. 48).

²⁷ Tudi »*drtti*«; Badjura, Ljudska geografija, str. 153; oziroma »*Podertje*«; Hicinger, Nekdanji potresi, str. 168.

²⁸ Flom, Place-name, str. 205.

²⁹ Komac, Družbenogeografski, str. 221–222.

³⁰ Prav tam.

³¹ Zorn, Podori.

³² Zorn, Rockfalls.

³³ Popit, Fossilni.

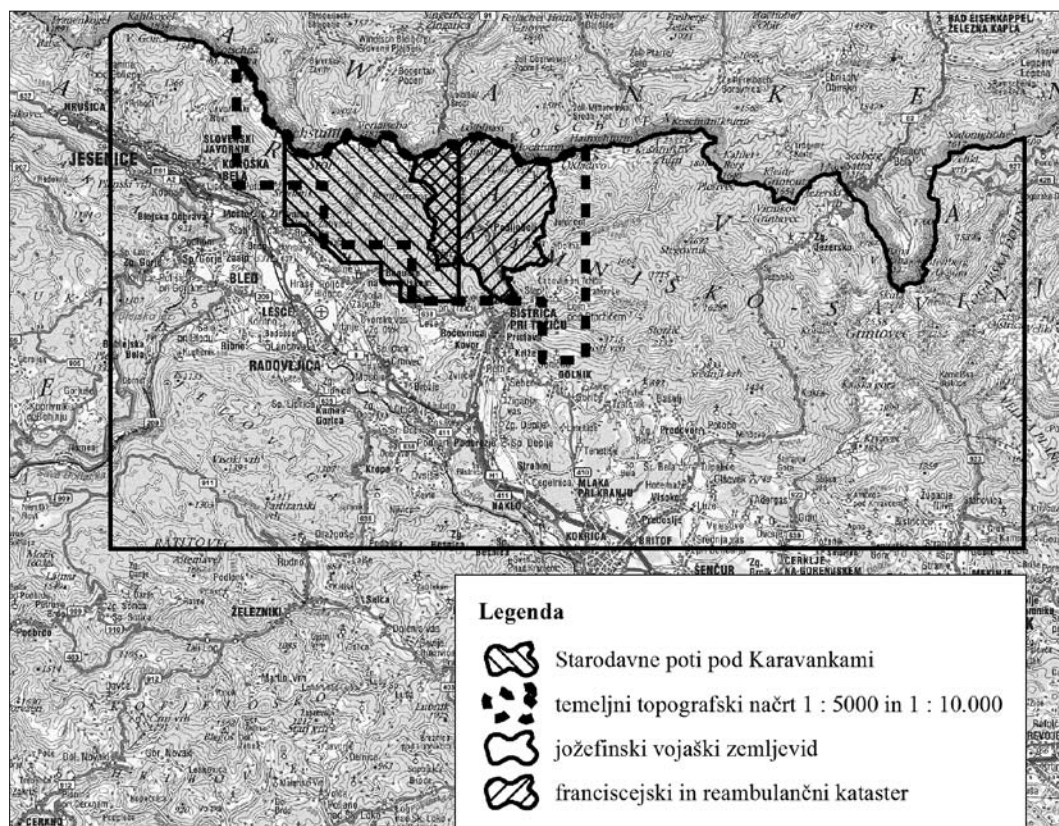
³⁴ Komac, Družbenogeografski, str. 222.

³⁵ Pavšek, *Snežni plazovi*.

³⁶ Prav tam, str. 104.

³⁷ Badjura, Ljudska geografija.

³⁸ Zorn, Rockfalls, str. 157–158.

Slika 3: Območje preučevanja po različnih virih.

labinje in lavina, povezana z latinskim izvorom besede plaz (*labiin*).

Na plazenje tal ali snega »spominja« več slovenskih naselbinskih imen, na primer *Plaz* oziroma *Na Plazu* v Podljubelju (slika 4), *Plazne* pri Izlakah, *Plazovje* pri Laškem, *Plaznica/Blasnitzen* pri Železni Kapli, ter več nenaselbinskih imen, na primer *Plazič/Vallo-*
ne, *Blasic* južno nad Reklansko dolino, *Begunjski plaz*, *Šentanski plaz* in *Birški plaz* (slika 2) v Karavankah. V Atlasu Slovenije³⁹ naštejemo tudi devet domačij z imenom *Plazovnik*. Številna zemljepisna imena z motivacijskim pomenom plazenja je za Julijske Alpe zbral Henrik Tuma.⁴⁰ Na skalne podore oziroma odlome pa na primer spominjata imeni *Šraj peski* v Kamniško-Savinjskih Alpah in *Podrta gora* (2061 m) v Julijskih Alpah.

Zajem imen

Zajem ledinskih imen je potekal iz štirih virov: jožefinski vojaški zemljevid, zemljiški kataster (franciscejski in reambulančni kataster), temeljni topografski načrt (TTN) in knjiga *Starodavne poti pod Karavankami*.

Pri jožefinskem vojaškem zemljevidu (1784–1787)⁴¹ v merilu 1 : 28.800 smo uporabili šest zemljevidov – sekcije 135, 136, 137, 150, 151 in 152. V okviru katastrskih izmer v merilu 1 : 2880 smo za obravnavo izbrali katastrsko občino Sveta Ana.⁴² Območje je v franciscejskem katastru (1828) razdeljeno na 21 listov/zemljevidov, v reambulančnem (1868) pa na 20. Pri TTN-ju (1968, 1972, 1977 in 1981)⁴³

³⁹ Atlas Slovenije, str. 423.

⁴⁰ Tuma omenja 16 zemljepisnih imen, ki imajo občnoimensko sestavino »P(plaz)« (*Plaz*, *Črnelški plaz*, *Tamen plaz*, *Gladki plaz*, *Lančev plaz*, *Laški plaz*, *Vrh Laški plaz*, *Leški plaz*, *Vrh Široki plaz*, *Siljev plaz*, *Suhi plaz*, *Škrbina nad Plazom*, *Špič nad Plazom*, *Votli plaz*, *Zaprti plaz*), devet z občnoimensko sestavino »plazi« (*Plazi*, *Dinji Plazi*, *Dolgi Plazi*, *Dol nad Plazmi*, *Kratki Plazi*, *Med Plazmi*, *Na Plazeh*, *Glava nad Omanovimi Plazmi*, *V Plazéh*, *Zeleni Plazi*), dve s korenem »plazič« (*Robičevi Plazič*, *V Plazičih*) ter po eno ime *Plazovi* in *Plazič*; Tuma, *Imenoslovje*, str. 82.

⁴¹ Rajšp in Serše, *Slovenija*.

⁴² Franciscejski kataster za Kranjsko, k. o. Sv. Ana. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1828; Reambulančni kataster za Kranjsko, k. o. Sveta Ana. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1868.

⁴³ Temeljni topografski načrt 1 : 10.000, list Borovlje 21. Ljubljana: Geodetska uprava Socialistične republike Slovenije, 1977; Temeljni topografski načrt 1 : 10.000, listi Jezersko 1, 2, 3, 6, 8. Ljubljana: Geodetska uprava Socialistične republike Slovenije, 1968, 1972, 1977; Temeljni topografski načrt 1 : 10.000, listi Radovljica 3, 4, 5, 9, 10. Ljubljana: Geodetska uprava Socialistične republike Slovenije, 1968; Temeljni topografski načrt 1 : 5000, listi Radovljica 1, 2, 3, 4, 13, 14, 25, 26, 38. Ljubljana: Geodetska uprava Socialistične republike Slovenije, 1968, 1981.

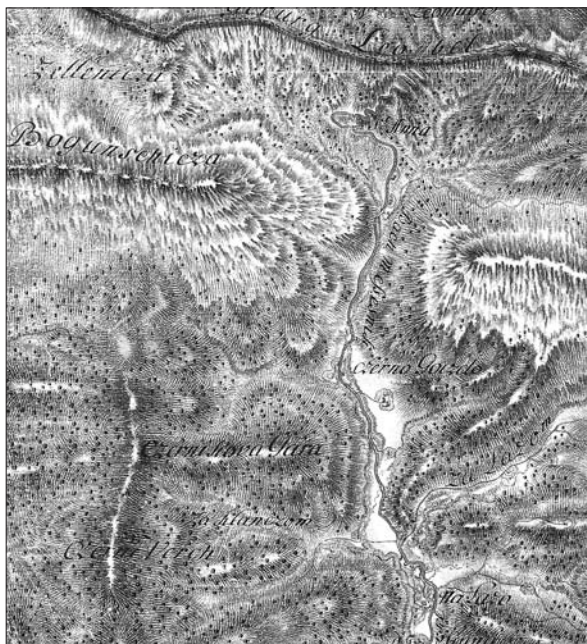
smo v trigonometrični sekciji Borovlje obravnavali en list v merilu 1 : 10.000, v trigonometrični sekciji Radovljica devet listov v merilu 1 : 5000 in pet listov v merilu 1 : 10.000, v trigonometrični sekciji Jezersko pa pet listov v merilu 1 : 10.000.

Knjigi Valentina Jarca *Starodavne poti pod Karavankami*⁴⁴ je priložen zemljevid v merilu 1 : 25.000, na katerega je avtor na podlagi različnih virov in terenskega raziskovanja vpisal ledinska imena. Za raziskavo smo uporabili območje, prikazano na sliki 3. Avtor med ledinska imena uvršča tudi imena koč, potokov in podobno.⁴⁵

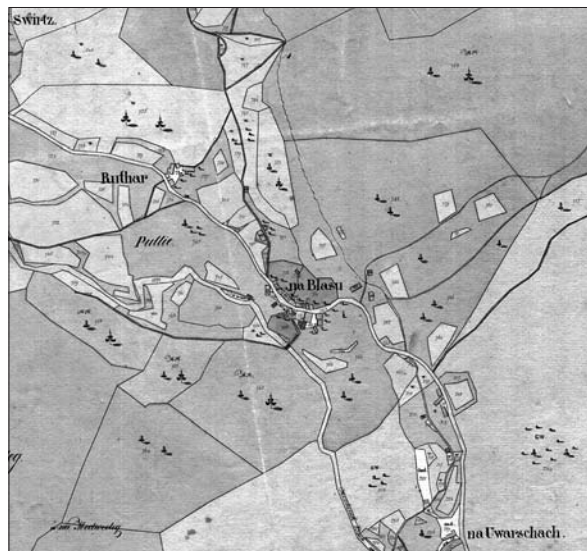
Iz preučenih virov smo zajeli vsa ledinska imena ter na podlagi poimenovalne motivacije skušali poiskati tista, v katerih se zrcalijo naravne nesreče ali nevarnosti.

Rezultati

Na jožefinskem vojaškem zemljevidu smo v izbranih sekcijah prepoznali petdeset ledinskih imen. Med temi smo prepoznali le en primer ledinskega imena – za *Lazom*, katerega poimenovalna motivacija bi lahko bilo plazenje, čeprav je z izrazom »laz« poimenovan tudi »s travo porasel nekdanj izkrcen svet v gozdu«. ⁴⁶ Omenimo še krajevno ime z isto poimenovalno motivacijo – *Na Lazo/Plaz* (slika 4).⁴⁷

Slika 4: Izsek iz jožefinskega vojaškega zemljevida, na katerem sta v porečju Mošenika vidna krajevno ime »na Lazo« in ledinsko ime »za Lazom«. ⁴⁷

Slika 5: Izsek iz zemljevida franciscejskega katastra, na katerem je v porečju Mošenika vidno krajevno ime »na Blas«. ⁴⁹

Na listih obeh katastrah smo prepoznali 237 ledinskih imen. Nekatera med njimi se pojavijo večkrat, ker so lahko iste ledine predstavljene na različnih listih. Ledinska imena na katastrskih zemljevidih prepoznamo po tipu pisave in jih zato zlahka ločimo od imen naselij in hišnih imen. Izjemo smo naredili le pri krajevnom imenu *na Blas* (slika 5), katerega poimenovalna motivacija lahko izvira iz samostalnika plaz. Pri germansko-slovanskih jezikovnih prehodih je namreč pogosta glasovna sprememba iz »b« v »p«. ⁴⁹ Med ledinskimi imeni takšnih, ki bi kazala neposredno povezavo z naravnimi nesrečami (razen že omenjenega primera krajevnega imena), nismo prepoznali.

Na zemljevidih TTN smo na izbranem območju prepoznali 610 ledinskih imen (klasična ledinska imena in imena vrhov). Med temi smo prepoznali takšna, v katerih se zrcalijo tri vrste naravnih nesreč oziroma nevarnosti. Najpogostejša so imena, povezana s plazenjem. Takšnih primerov je devet: *Plaz pod Vrati*, *Šentanski plaz*, *Begunjski* (tudi *Begunjski*) *plaz*, *Birški plaz* (slika 2), *Krivi plaz*, *Rdeči plaz*, *Kratki plaz* (slika 6), *Dovski plaz* in *Bobnarjev plaz*. Prepoznali pa smo tudi ledinska imena, povezani s požarom in vetrom – *Požar* in *Pri vetru*.

V delu *Starodavne poti pod Karavankami* najdemo na obravnavanem območju 501 ledinsko ime (slika 7). Avtor za nekatere ledine navaja več alonimov (imenskih različic). Med imeni, povezanimi z naravnimi nesrečami, jih največ vsebuje koren »plaz« (16): *Žirovniški plaz*, *Pot v Šentanski plaz*, *Široki plaz*, *Za-*

⁴⁴ Jarc, *Starodavne*.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ *Slovar*.

⁴⁷ Rajšp in Serše, *Slovenija*, sekcija 136.

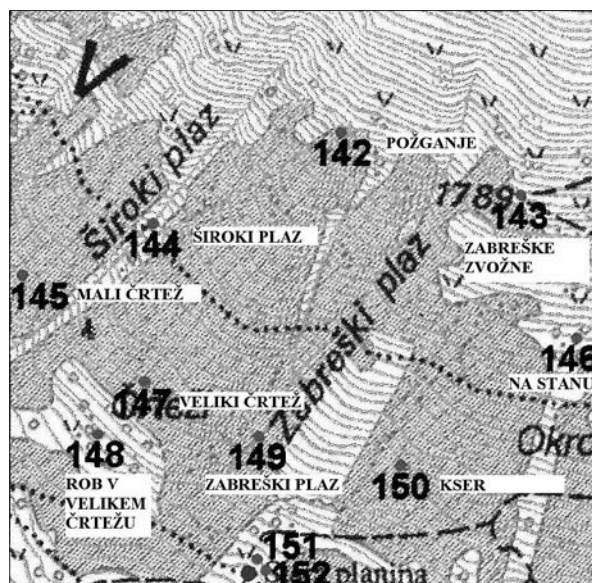
⁴⁸ *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Sv. Ana, list L006A16. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1828.

⁴⁹ Jožica Škofic, *dialektologinja*, ustni vir, 2014.

Slika 6: Izsek iz zemljevida temeljnega topografskega načrta, na katerem sta na območju Kočen v Kamniško-Savinjskih Alpah vidni ledinski imeni Kratki plaz in Dovški plaz.

breški plaz, Plaznina, Mali plaz, Macesnov plaz, Srednji plaz, Veliki plaz, Doslovski plaz, Zeleni plaz, Ozki plaz, Mrhneč plaz, Legatov plaz, Plaz in Pod plazom. Avtor posamezno ledinsko ime tudi natančneje opiše in etimološko pojasni. Tako lahko beremo, da ledinsko ime »Pri Janezu« označuje mesto, kjer je snežni plaz do smrti pokopal Janeza Palovšnika, lovca iz Lesc.⁵⁰ Nevarnost snežnih plazov pa je razvidna tudi iz ledinskih imen, ki označujejo nekdanje lokacije lovskih in drugih stavb. Takšna primera sta *Stara lesena bajta* in *Koča za Šijo*. Prvo je plaz odnesel leta 1933, drugo pa med letoma 1934 in 1938. Druge naravne nesreče in nevarnosti, ki jih lahko prepoznamo iz te

Slika 7: Izsek iz zemljevida v knjigi *Starodavne poti pod Karavankami*, na katerem so s številkami označena ledinska imena.

zbirke ledinskih imen, so požari, kar na primer nakazuje ledinsko ime *Požganje*.⁵¹

Sklep

Na preučevanem območju med ledinskimi imeni, povezanimi z naravnimi nesrečami, močno prednjačijo pojavi plazenja (predvsem snega). Prepoznamo pa tudi nekaj pojavov, povezanih s požari in vetrovi (preglednica 1).

Preglednica 1: Izbor na obravnavanem območju prepoznanih ledinskih imen, katerih pomenska motivacija je lahko povezana z naravnimi nevarnostmi.

Ime	Vir
Plaz pod Vratu	TTN
Šentanski plaz	TTN
Begunjski/Begunjski plaz	TTN
Birski plaz	TTN
Krivi plaz	TTN
Rdeči plaz	TTN
Kratki plaz	TTN
Dovski plaz	TTN
Bobnarjev plaz	TTN
Požar	TTN
Pri vetru	TTN
Požganišče	TTN
na Blasu	franciscejski kataster, reambulančni kataster
Žirovniški plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Široki plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Zabreski plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Plaznina	Starodavne poti pod Karavankami
Mali plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Macenov plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Srednji plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Veliki plaz/Doslovski plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Zeleni plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Zeleni plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Ozki plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Legatov plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Pod plazom	Starodavne poti pod Karavankami
Požganje	Starodavne poti pod Karavankami
Mrhneč plaz	Starodavne poti pod Karavankami
Pri Janezu	Starodavne poti pod Karavankami
Stara lesena bajta	Starodavne poti pod Karavankami
Koča za Šijo	Starodavne poti pod Karavankami

Pri prepoznavanju naravnih nevarnosti v toplotnem izrazju je v veliko pomoč knjiga Rudolfa Badjura *Ljudska geografija – terensko izrazoslovje*.⁵² Na podlagi tega gradiva bi natančnejša analiza zbranih

⁵⁰ Jarc, *Starodavne*, str. 263.

⁵¹ Prav tam, str. 262.

⁵² Badjura, *Ljudska geografija*.

ledinskih imen nemara postregla še s kakšnim podatkom o nevarnostih in nesrečah, ki se zrcalijo v ledinskih imenih. Erozijske procese Badjura opisuje kot »rušenje«, znotraj katerega ločuje *podore*, *usade* in *plazove*.⁵³ Za skalne podore uporablja tudi izraza *podrt* in *podrtje*. Zaradi samega vzroka plazjenja se lahko za plaz pojavita tudi izraza *zdrk* ali *podričanje*.⁵⁴ Glede na različne vrste snežnih plazov lahko najdemo sledeča imena: *pub* (vrsta suhega plazju, ki povzroči ogromno škodo), *gruntnik* (talni plaz) in zaradi majhnosti tudi *plazič* ali *plaznica*.⁵⁵ Del pobočja, kjer so pogosti plazovi, lahko imenujemo *plazina* ali *plazišče*.⁵⁶ Pozorni moramo biti na imenotvorne različice izraza plaz; to so *plaza*, *plazje*, *plazi*, *plazine* in *plazovje*. S plazenjem so povezani *meli*. Gre za strma pobočja, po katerih lahko zdrsijo plazovi. Oblikoslovne različice samostalnika mel so *melica*, *mešica*, *muljica*, *premel*, *podmelj*, *meli*, *mele*, *melje*, *melišče*, *melina*, *mlevi*, *melci*, *melič*, *melina* ...⁵⁷

Nevarnost orkanskega vetra se po Badjuri⁵⁸ lahko zrcali v imenih, ki jih sestavljajo samostalniki *struge* (stalna pot vetra), *zbris* ali *zbrisi* ter samostalniki *razborje* (ali *razbor*), ki izvira iz samostalnika *razburja*, to je »... *razbornega položaja*, *zbrisnega kraja*, *lege* na *zbrisih*, na *pišu*, *sapi*, *burji*, *izpostavljenega*, *odprtega kraja*, *kjer burja* in drugi *vetrovi posebno razgrajajo* ...«. Imena, povezana s požari, lahko izhajajo iz samostalnikov *požar*, *požarnica*, *požarišče*, *požganje*, *požganine*, *požeg*, *požgar*, *požigališče*, *pogor*, *zgorivec*, *zgorelec*, *pogorelec*, *palež*, *paležina*, *paleževina* in *pogara*.⁵⁹ Seveda pri takšnih primerih brez dodatnega vira težko vemo, ali gre za naravni pojav ali za antropogeni požig.

Na podlagi ugotovitev lahko trdimo, da je sporočilna vrednost zemljepisnih imen bogata. Zato bi morali pri različnih posegih v prostor več pozornosti nameniti tudi pogostokrat zapostavljenim ledinskim imenom. Obravnavati jih ne bi smeli zgolj kot kulturno dediščino, ki je pogosto sama sebi namen, pač pa bi se morali iz njih kar največ naučiti o preteklih dogodkih in procesih v pokrajini.

VIRI IN LITERATURA

- Atlas Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2005.
 Badjura, Rudolf: *Ljudska geografija – terensko izrazoslovje*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1953.
 Flom, George T.: Place-name tests of racial mixture in Northern England. *Modern Language Notes*, 39, 1924, št. 4, str. 203–212.

Furlan, Metka in Alenka Gložančev in Alenka Šivic-Dular: *Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih lastnih in stvarnih imen*. Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije, 2001.

Henshaw, Anne: Pausing along the journey: learning landscapes, environmental change, and toponymy amongst the Sikusilarmiut. *Arctic Anthropology*, 43, 2006, št. 1, str. 52–66.

Hicinger, Peter: Nekdanji potresi in posipi na Slovenskem. *Kmetijske in rokodelske novice* (25. 5. 1859), 17, 1859, št. 21, str. 168–169.

Jarc, Valentin: *Starodavne poti pod Karavankami*. Zatrebnica: Medium, 2004.

King, Darren N. T. in James Goff in Apanui Skipper: Māori environmental knowledge and natural hazards in Aotearoa-New Zealand. *Journal of the Royal Society of New Zealand*, 37, 2007, št. 2, str. 59–73.

Kintisch, Eli: The science hidden in your town name: How place names encode ecological change. *Nautilus*, 2015, št. 30. Medmrežje: <http://nautilus.us/issue/30/identity/the-science-hidden-in-your-town-name> (19. 5. 2016).

Kladnik, Drago in Franc Lovrenčak in Milan Orožen Adamič (ur.): *Geografski terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.

Kladnik, Drago: *Leksikon geografije podeželja*. Ljubljana: Inštitut za geografijo, 1999.

Klinar, Klemen in Matjaž Geršič: Hišna in ledinska imena na primeru katastrskih občin Leše in Blejska Dobrava. *Gorenjska v obdobju globalizacije* (ur. Irena Mrak, Irma Potočnik Slavič in Boštjan Rogelj). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013, str. 285–306.

Klinar, Klemen in Jožica Škofic in Matej Šekli in Martina Piko-Rustia: *Metode zbiranja hišnih in ledinskih imen*: projekt FLU-LED v okviru Operativnega programa Slovenija-Avstrija 2007–2013. Jesenice: Gornjesavski muzej, 2012.

Komac, Blaž in Matija Zorn in Miha Pavšek: Naravne nesreče – družbeni problem? *Od razumevanja do upravljanja*, Naravne nesreče, 1 (ur. Matija Zorn, Blaž Komac, Miha Pavšek in Polona Pagon). Ljubljana: Založba ZRC, 2010, str. 9–18.

Komac, Blaž: Družbenogeografski spomin in naravnogeografski spomin na naravne nesreče. *Acta geographica Slovenica*, 49, 2009, št. 1, str. 199–226.

Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine. *Uradni list Republike Slovenije* 2/2008 (8. 1. 2008). Ljubljana.

Ortner, Johannes: Naturgefahren im Spiegel der Flurnamen. *Der Schlern*, 88, 2014, št. 10, str. 61–75.

Ortner, Lorelies in Rüdiger Kaufmann in Yvonne Kathrein in Johanna Pidner: Die Landschaft und ihre Namen – Landwirtschaftliche Nutzung und Nutzungsänderungen im Spiegel der Flurnamen von Obergurgl und Vent (Ötztal). *An den Grenzen des Waldes und der menschlichen Siedlung* (ur.

⁵³ Prav tam, str. 149.

⁵⁴ Prav tam, str. 151.

⁵⁵ Prav tam, str. 152.

⁵⁶ Prav tam, str. 152.

⁵⁷ Prav tam, str. 156.

⁵⁸ Prav tam, str. 228.

⁵⁹ Prav tam, str. 263.

- Eva-Maria Koch in Brigitta Erschbamer). Innsbruck: Universität Innsbruck, 2012, str. 39–73.
- Penko, Nadja: Kaj nam pove ledinsko ime. Medmrežje: <http://www.ilbis.com/spark/st16cl6.htm> (25. 7. 2016).
- Pichorner, Brigit: Kulturraum, Geschichte und Flurnamen. *Bergsturz Landschaft Schütt* (ur. Michael Jungmeister in Markus Schneidergruber). Klagenfurt: Verlag des Naturwissenschaftlichen Vereins für Kärnten, 1997, str. 45–48.
- Popit, Tomislav: Fossilni plaz pri Selu v Vipavski dolini. *Življenje in tehnika*, 61, 2010, št. 7/8, str. 60–65.
- Rajšp, Vincenc in Aleksandra Serše (ur.): *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*: Karte, 4. zvezek. Ljubljana: ZRC SAZU, Arhiv Republike Slovenije, 1998.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2014.
- Snoj, Marko: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan, Založba ZRC, 2009.
- Sousa, Arturo in Pablo García-Murillo: Can place names be used as indicators of landscape changes? Application to the Doñana Natural Park (Spain). *Landscape Ecology*, 16, 2001, št. 5, str. 391–406.
- Sousa, Arturo in Pablo García-Murillo in Sükran Sahin in Julia Morales in Leoncio García-Barón: Wetland place names as indicators of manifestations of recent climate change in SW Spain (Doñana Natural Park). *Climatic Change*, 100, 2010, št. 3, str. 525–557.
- Sweeney, Sandra in Martin Jurek in Marek Bednar: Using place names to interpret former floodplain connectivity in the Morava River, Czech Republic. *Landscape Ecology*, 22, 2007, št. 7, str. 1007–1018.
- Tuma, Henrik: *Imenoslovje Julijskih Alp*. Ljubljana: Slovensko planinsko društvo, 1929.
- Zorn, Matija in Blaž Komac: Naravne nesreče v Sloveniji. *Idrijski razgledi*, 56, 2011, št. 1, str. 16–25.
- Zorn, Matija: Jožefinski vojaški zemljevid kot geografski vir. *Geografski vestnik*, 79, 2007, št. 2, str. 129–140.
- Zorn, Matija: Podori na Dobraču. *Geografski vestnik*, 74, 2002, št. 2, str. 9–20.
- Zorn, Matija: Rockfalls in Slovene Alps. *Geografski zbornik*, 42, 2002, str. 124–160.

S U M M A R Y

Natural disasters reflected in geographical names – a few examples from the Western Karavanke Mountains and western Kamnik–Savinja Alps

Geographical names are the proper names of settlements, parts of the Earth's surface and objects on it. Their characteristic is to uniquely identify and individualise the named object. They are part of intangible cultural heritage, which communities, groups as well as individuals pass on from one generation to another and perpetually reproduce in response to their environment, nature and history. In the recent years geographical names have become an important environmental indicator to monitor various environmental processes, including natural hazards and disasters.

For the area of the Western Karavanke Mountains and western Kamnik–Savinja Alps we have, on the basis of five cartographic sources from the end of the 18th century to date – the Joseph II military land survey, the Franciscan Cadastre, the revised cadastre, the basic topographical map and the book *Starodavne poti pod Karavankami* – examined choronyms, whose creation was most likely motivated by natural hazards and disasters.

In the earliest source, the Joseph II military land survey from the end of the 18th century, we have been able to identify only one out of fifty choronyms in the area under discussion to be associated with sliding. In both cadastral sources from the 19th century we have in the area concerned identified over two hundred choronyms, but no names that could be associated with natural hazards and disasters. In the selected basic topographical maps (the second half of the 20th century) we have identified over six hundred choronyms, of which more than ten reflected natural hazards – sliding, wind and fire. In the book *Starodavne poti pod Karavankami* (2004) we can find in the area under discussion over five hundred choronyms, around twenty of which associated with sliding, and one with fire.